

Bibliotekshistorie og kulturarv: Formidling af et 250 års jubilæum

Af Patrick Kragelund

31. marts 2004 kan *Kunstakademiets Bibliotek* - i lighed med Det kgl. Danske Kunstakademi - fejre sin 250 årsdag. For Biblioteket, der i 1996 blev en selvstændig statsinstitution og som i disse år er inde i en stor og gennemgribende forandringsproces, er et så markant jubilæum selvsagt en anledning til en række principielle overvejelser over udviklingslinier i dette lange historiske forløb.

Hvilke faktorer af økonomisk og institutionel art har f.eks. været bestemmende for samlingernes opbygning? Hvordan har målgrupper og enkeltpersoner indvirket på fokusområder i indsamling og registrering? Og hvilken kulturhistorisk betydning har disse samlinger, som er de største af deres art i Skandinavien, haft for dansk billedkunst og arkitektur samt for udviklingen af kunsthistorie som et fagområde?

Det er spørgsmål som disse, der i et jubilæumsår trænger sig på. For som så mange andre jubilæer vil også dette resultere i en institutionshistorie. Til dette værk med titlen *Kunstakademiet 1754-2004*, som udkommer på selve 250 årsdagen, har jeg haft til opgave at skrive Bibliotekets historie. Dette var en kærkommen bestilling. For det første giver en sådan forskningsopgave indsigt i forhold, der fortsat indvirker på daglige arbejdsgange - hvad enten man ønsker det eller ej - og en sådan indsigt er altid nyttig for en relativt ny institutionschef som

mig selv. For det andet kommer forhold af mere almen interesse, nemlig at man herigennem får mulighed for at indkredse og oplyse om nogle områder, hvor institutionshistorien kaster et - ofte uventet - nyt lys på kulturarven.

Denne artikel vil fokusere på en række af disse områder. Som overskriften lover, vil det gennemgående tema være, hvordan man for indeværende eller i fremtiden vil kunne give Bibliotekets brugere en mulighed for selv at arbejde videre med det - ikke sjældent uudnyttede og upåagtede - materiale, som institutionshistorien afdækker.

Men for overskuelighedens skyld først et kort, historisk rids, indledningsvis frem til slutningen af 1800-tallet.

Accessionslister og kulturarv

Kunstakademiets Bibliotek kan med en vis ret opfattes som det tredjeældste danske forskningsbibliotek. Alligevel foreligger der - overraskende nok - kun få, kortfattede og spredte undersøgelser af dets historie. I forbindelse med Kunstakademiets tidligere jubilæer, i 1904 og 1954, blev der ganske vist udgivet vægtige akademihistorier, begge gange med Bibliotekets ansatte som meget aktive bidragsydere. I de nævnte værker var det imidlertid - i en vis forstand naturligt nok - arbej-

det på Kunstakademiets skoler, der stjal rampelyset.

Siden Frederik V i 1754 grundlagde Kunstakademiet, er det som bekendt ikke muligt at tale om dansk billedkunst og arkitektur, uden at man også - på godt og ondt - må komme ind på Kunstakademiets historie. Akademiet var det uddannelses- og magtcentrum, som selv udbryderne og "de frie" måtte forholde sig til. I forhold hertil var Bibliotekets rolle sekundær. Så det overrasker ikke, at dets forhold i jubilæumsværkerne fylder beskedent: Dets primære opgave var jo netop at være en hjælpefunktion, et skolebibliotek med udlån af materialer til brug for undervisningen i og studiet af arkitektur- og kunsthistorien.

Men sådan blev det ikke ved at være. I 1800-tallets første halvdel var der to forhold, der fik betydning for Bibliotekets udvikling: Efter tysk mønster udviklede faget kunsthistorie sig fra 1820'erne og frem til at være en akademisk disciplin, først med en lærestol tilknyttet Kunstakademiet, men fra 1856 som et egentligt universitetsfag.

Denne udvikling må ses i sammenhæng med en anden vigtig udviklingstendens, nemlig opkomsten af et nationalt museumsvæsen (med deraf afledte krav om de nødvendige akademiske kompetencer).

Begge disse forhold fik afgørende betydning for Kunstakademiets Bibliotek. Der skete nemlig det, at de to store danske forskningsbiblioteker overdrog det nye fagområde (plus arkæologi af kunst eller arkitekturhistorisk observans) til Kunstakademiet: På den måde undgik man for det første unødigt dublering - og for det andet var det alligevel på Kunstakademiet, i Charlottenborgs festsal, at kunsthistoriens danske nestor, Niels Laurits Høyen (1798-1870) holdt sine forelæsninger, selv efter at han i 1856 var blevet ansat af Universitetet.

Et berømt maleri af Wilhelm Marstrand fastholder, stærkt idealiserende, mindet om Høyens forelæsninger i festsalen, midt blandt afstøbningerne og med kobberstik og bøger fra Kunstakademiets Bibliotek spredt ud over podiet. Da Biblioteket dengang var placeret i lokalerne umiddelbart bag

festsalen, havde fagets mester altså her alt, hvad han havde brug for, ved hånden: bøger og plancher samt gipsafstøbninger af de mange kunstværker, der - som det kendes fra talrige malerier, f.eks. af Købke - langt op i 1800-tallet tjente som flittigt kopierede eksempler på de store udviklingslinier i kunsthistorien.

I Biblioteket var Høyen en flittig låner. I hans efterladte papirer på Det Kongelige Bibliotek ligger der blandt noter og skitser til artikler hundredvis af Kunstakademiets Biblioteks tidligste bestillingssedler. Sedlerne er ikke kun blevet brugt til udlån og aflevering; mange er slet og ret benyttet som kladdepapir, både til næste uges forelæsning og til artikler, som Høyen var i gang med. Værk for værk kan disse sedler bruges til at afdække, hvad Høyens videnskabelige produktion byggede på. I betragtning af hans betydning som den danske kunsthistories fader ligger der her et stort og - i betydeligt omfang - uudnyttet kildemateriale for fremtidig forskning.

Men Høyen var i forhold til Biblioteket mere end blot en flittig låner. Han var samtidig et mangeårigt og indflydelsesrigt medlem af det biblioteksudvalg, der sammen med bibliotekaren bestemte, hvad der skulle indkøbes til Biblioteket. Udvalget, der blev oprettet i 1857, havde også andre sagkyndige medlemmer, alle rekrutteret blandt Kunstakademiets professorer, men forslagssedler antyder, næppe tilfældigt, at det var Høyen og bibliotekaren, der førte det store ord.

Kunstakademiets bibliotekar var fra 1825-1871 Høyens ven og kollega, Just Mathias Thiele (1795-1874). Også Thiele er en af den danske kunsthistories pionerer. Hans flerbinds biografi om Thorvaldsen, som blev oversat til flere sprog, er f.eks. det første danske eksempel på en egentlig kunstnerbiografi. Som reorganisator og i en vis forstand grundlægger af Kobberstiksamlingen er det dog nok for hans indsats som praktisk og fremadskudende museums- og arkivleder, han huskes - og det er også i denne egenskab, hans indsats her kort skal berøres.

Næsten fra Thieles første dag kan man nemlig i accessionsprotokoller følge Bibliotekets månedlige indkøb, bog for bog og samling for samling.

Hertil kommer, at Thiele som den første udgav trykte kataloger over hele bogsamlingen, første gang i 1831 (2029 numre) og, efter diverse tillæg, anden og sidste gang i 1860, hvor samlingen var vokset til 2684 numre. Med støtte i disse trykte fortegnelser, der for 1800-tallets vedkommende afrundes med Bibliotekets sidste trykte katalog fra 1889, kan man altså tidsfæste accessionen i det bibliotek, der i Danmark gennem hele perioden var så godt som alene om at dække den europæiske arkitektur- og kunsthistorie.

I det følgende afsnit skal det kort belyses, hvordan sådanne kataloger og accessionslister kan bidrage til at kaste nyt lys over samlingernes betydning for en lang række af 1800-tallets danske kunstnere og arkitekter. Her skal det afslutningsvis berøres, hvad de mere generelt kan fortælle om periodens visuelle kultur.

Et kunstbibliotek kendetegnes ved, at dets samlinger ikke kun omhandler, men ofte gengiver arkitektur eller billeder. I nutidens billedkultur, hvor fotografier eller digitale emner er en selvfølge, glemmer man let, i hvilket omfang både kunstnere, arkitekter og kunsthistorikere tidligere var afhængige af grafiske (tegnede eller kalkerede og derpå kobberstukne eller xylograferede) gengivelser af de værker, der interesserede dem. Mange kom aldrig eller kun en enkelt gang til at se de kunstværker og monumenter i udlandet, som i dag er en del af næsten enhver gymnasieelevs erfaringshorisont.

Overhovedet at finde visuelle kilder var dengang langt vanskeligere end i dag. Indkøb af fotografier blev derfor tidligt sat i system. I 1853 indgik de tidligste, i dag uhyre sjældne, fra Venedig. Da man i 1917 i tilknytning til Biblioteket oprettede *Statens kunsthistoriske Fotografisamling* var hovedformålet netop at afhjælpe denne mangel på visuelt sammenligningsmateriale, gennem indkøb eller ud klip. Endnu i 1960'erne foregik megen forskning og undervisning på basis af sådant materiale

I århundredets sidste årtier er disse medier blevet afløst af en veritabel - og vanskeligt overskuelig - overflod. Først kom lysbilledet, som fra ca. 1970 blev gjort til en del af det materiale, som Biblioteket indsamlede og udlånte. På godt tre årtier er

samlingen vokset til ca. 90.000 dias, fra hvilke der fortsat er et stort udlån, specielt til undervisning og formidling. Siden fulgte den digitale revolution, som allerede nu har ændret vilkårene for forskning og formidling.

Set i forhold til denne overflod er det langt mere fremkommeligt at kortlægge de relativt sparsomme visuelle kilder, som 1700 og 1800-tallets danske kunstnere og arkitekter havde til rådighed i Akademiets store studiesamling. Den kræver, at hele den tidlige accession gøres søgbar som samlede enheder, f.eks. "før 1831", "før 1860" eller "før 1889". På visse områder vil en fornyet grundkatalogisering også være nødvendig, for i Bibliotekets online base bygger oplysningerne om den ældre samling i alt væsentligt på en retrokonvertering af et ældre, meget ufuldstændigt seddelkatalog. Der mangler f.eks. oplysninger om de kunstnere, der har leveret tegning og stik til disse tidligt anskaffede værker. Selvom der til tider er tale om store, anerkendte kunstnere, er deres medvirken til denne type nyttige og masseproducerede billeder ofte gået i glemmebogen; og det samme er dermed deres betydning for 1700- og 1800-tallets danske kunstnere og arkitekter.

For et forskningsbibliotek er det en oplagt opgave at gøre dette store materiale tilgængeligt, ikke i første række som en billedbase (en for indeværende uoverkommelig opgave), men som en samling, der via bibliografiske data i en online base kan gøres søgbar og dermed synlig.

Bøger, kunstnere og arkitekter

I bogen *Abildgaard - kunstneren mellem oprørerne* fra 1999 har jeg for nogle år siden fremlagt et eksempel på, hvordan bøger i Kunstakademiets Bibliotek kan kaste nyt lys over en billedkunstners liv og oeuvre.

Historiemaleren Nicolai Abildgaard (1743-1809) var i årtier en af Kunstakademiets mest markante professorer; hans ofte gådefulde og sære billedverden har i nyere tid vundet ham stigende international opmærksomhed - og også i samtiden var han højt skattet. Et træk, som imponerede, var hans viden om kunsthistorien baseret på stadige studier i hans store bogsamling om emnet. Her var

der flere bøger end i Akademiets eget bibliotek - og her søgte hans kolleger tilflugt, når de til undervisningen savnede en oplysning. Ved Abildgaards død i 1809 fik Akademiets ledelse derfor til alt held overtalt Frederik VI til at anskaffe den store bogsamling, hvorved Akademibibliotekets samlinger med ét blev tidoblet.

Størstedelen af disse bøger er bevaret - mange med håndskrevne marginnoter fra kunstneren selv. Hvordan bøgerne og deres illustrationer og noter har åbnet op for ny indsigt i Abildgaards arbejde og mål med sine billeder, skal ikke genfortælles her - men metoden kan forhåbentlig inspirere til, at andre forsøger sig med lignende materiale.

Her blot et par fingerpeg med hensyn til nogle af de uudnyttede muligheder på dette område, som Bibliotekets samlinger rummer. For overskuelighedens skyld skal der fokuseres på eksempler fra 1800-tallets sidste årtier, da først Thieles efterfølger Julius Lange (1838-1896), og siden Philip Weilbach (1834-1900) og Peter Johansen (1858-1939) var Kunstakademiets bibliotekarer.

Af disse tre huskes Julius Lange og Philip Weilbach fortsat som kunsthistorikere; om Langes betydning som dansk kunsthistories første internationale skikkelse er der for nylig udgivet en artikelsamling, mens Weilbachs navn lever videre i det af ham selv grundlagte Arkiv (nu tilknyttet Biblioteket) samt selvfølgelig i *Weilbach Dansk kunstnerleksikon*, hvis ni binds 4. udgave (med artikler om godt 11.000 danske billedkunstnere og arkitekter) nu i digitaliseret form kan konsulteres via Bibliotekets hjemmeside www.kunstbib.dk.

Den tredje af periodens bibliotekarer, Peter Johansen, var i egen ret en udmærket kunsthistoriker, men i dag er det som biblioteksmand, han huskes. Med ham fuldbyrdes nemlig den professionalisering af Biblioteket, der præger generationerne efter Thiele og Høyen. I 1883 flyttedes der ind i nye, specielt indrettede lokaler (se illustration) i Charlottenborgs Udstillingsbygning (hvor Biblioteket siden næsten har syvdoblet sit areal). I 1889 nyordnedes bogsamlingen med signaturer, der stadig anvendes, og et nyt trykt katalog. Besøgstallet steg støt, fra nogle få hundrede i 1870erne til godt

5.000 årligt i 1880erne. I læsesalen var der nu fremlagt besøgsprotokoller, og i udlånsprotokoller kan opkomsten af en ny professionel kundekreds følges, årti for årti.

Et opslag i en af disse protokoller fortæller mere end mange statistikker om Bibliotekets nye professionelle målgrupper, som endnu i 1880erne i alt overvejende grad tilhørte den kunstneriske eller akademiske elite: som regel er der tale om lånere, der siden enten er medtaget i *Weilbach Dansk Kunstnerleksikon* eller i *Dansk Biografisk Leksikon*; flere endog begge steder. Flertallet var mænd, men kvinder begyndte sidst i 1880erne at blive synlige, både som kunstnere, kunsthistorikere og altså også som lånere. På en tilfældig side finder man således (for nu at holde sig til dem, der kan slås op i leksika) malerne Augusta Læssøe og Sophie Holten; sidstnævnte var i lighed med sin svigerinde Suzette Holten en markant billedkunstner og kvindesagsforkæmper. Hertil kommer maleren J.F. Willumsen og tegneren Hans Tegner, billedhuggerne Carl Aarsleff og Th. Stein og arkitekterne Hans J. Holm, C.V. Nielsen og H.B. Storck. Blandt kunsthistorikerne fylder professor Lange og hans elever meget: Karl Madsen, Emil Hannover, de to bibliotekarer Weilbach og Johansen samt de to arkæologer K.E. Kinch og Chr. Blinkenberg (indtil 1920erne, da Det kongelige Bibliotek fik hovedfagforpligtigelsen, var Biblioteket også en vigtig studiesamling for klassiske arkæologer).

Opremsningen kunne fortsætte - men hvad der i denne sammenhæng tæller, er ikke fuldstændighed, men de kulturhistoriske anvendelsesmuligheder. Gennem deres fokus på et afgrænset, veldefineret studiemiljø er disse udlånsprotokoller nemlig et (hidtil aldeles uudnyttet) dokumentarisk materiale af stor værdi. Her kan man, alt efter interesse, følge en kunsthistoriker som Julius Lange, en arkitekt som Hack Kampmann eller billedkunstnere som J.F. Willumsen og Agnes Slott-Møller under arbejdet med igangværende opgaver eller indsamling af materiale til senere brug. Her kan man søge svar på spørgsmål om, hvad de lånte - og formentlig læste - i den periode, hvor de skrev, byggede eller malede dette eller hint. En sådan undersøgelse må selvsagt ske i en reflekteret vekselvirkning mellem de lånte værker og

lånerens oeuvre - men en lille anekdote fra 1890ernes arkitektmiljø kan illustrere, hvorfor der er al mulig grund til at mene, at der ofte vil være noget at hente.

Den magtfulde arkitekt og professor Ferdinand Meldahl (1827-1908) var en lærer, der i bogstaveligste forstand holdt sine elever til bogen. Rygtet sagde, at han konsekvent kasserede deres skitser, hvis de viste noget, som de selv, i et fantasifuldt eller inspireret øjeblik, havde fundet på. Men som bibliotekaren Peter Johansen kunne fortælle, var der for eleverne en udvej: hvis man løj og sagde, at ideen kom fra en bog i Biblioteket - man huskede blot ikke hvilken - så blev skitsen godkendt, ja måske ligefrem rost som "meget interessant".

Det konkrete arkitektoniske resultat, i tegl, stuk og kobber, af denne historicistiske æstetik er ofte blevet fordømt som eklektisk og overfladisk, men for Biblioteket blev historicismen forudsætning og grundlag for en bølge af nyere hversvelser, der specielt inden for den ældre europæiske arkitekturhistorie fortsat gør samlingen til en guldgrube. Meldahl var i årtier et magtfuldt medlem af biblioteksudvalget; og han var rundhåndet, hvad angik den type værker, der kunne støtте hans undervisning og arkitekturpolitiske linie. Med støtте i Bibliotekets *Samling af Arkitekturtegninger* samt altså i udlånsprotokollerne er der i periodens danske arkitektur mange spor at finde af denne målbevidste accessionspolitik. Begejstringen for Venedig og for den norditalienske teglstensarkitektur førte ikke kun til talrige indkøb af bøger om områdets arkitektur; de tidligste indkøb af fotografier (foretaget af maleren Wilhelm Marstrand i 1853) forestillede netop bygningsværker i Venedig. De er uden tvivl blevet grundigt studeret af den unge Meldahl, hvis tidlige hovedværk, Navigationsskolen i Havnegade i København fra 1865, er direkte inspireret af et berømt palads ved Canal Grande i Venedig.

Historicisme versus funktionalisme

Dette er ikke stedet at gennemgå hele Bibliotekets historie fra 1880erne til i dag. For en samlet fremstilling kan der som nævnt henvises til jubilæumsværket *Kunstakademiet 1754-2004*. Her blot kort om en konflikt, der gav Biblioteket en ny ret-

ning. For i 1920erne, da de unge arkitekter begyndte at svigte historicismens og klassicismens æstetik, kom Biblioteket under pres fra to sider. Dets status som forskningsbibliotek var på det tidspunkt veletableret. I 1927 fik det tildelt den såkaldte hovedfagforpligtigelse for områderne billedkunst og arkitekturhistorie - og så længe arkitektuddannelsen var historisk orienteret, med grundskoling i de klassiske stilarter (en indlæring, der foregik i den såkaldte "tempelklasse"), var der intet problem. Men da funktionalismens nye æstetik, de nye byggeteknikker og et nyt samfundssyn fik mærkbar indvirkning på arkitektuddannelsen, begyndte Bibliotekets og arkitektuddannelsens veje at skilles. De unge elever på arkitektskolen kunne simpelthen ikke bruge den historisk orienterede litteratur, som Biblioteket anskaffede - og Biblioteket nægtede - under henvisning til hovedfagforpligtigelsen - at købe de manualer om beton og stål, som arkitekterne skulle bruge.

Resultatet var et brud, der - i første omgang på elevernes initiativ - førte til oprettelsen af *Byggeteknisk Studiearkiv* i 1929 - siden kaldt *Byggeriets Studiearkiv* - som med den navnkundige Dan Fink i spidsen voksede til at blive, hvad der i dag er *Kunstakademiets Arkitektskoles Bibliotek*. Institutionens oprindelige, meget Bauhaus-klingende navn taler demonstrativt om en studiesamling for teknik og byggeri snarere end et bibliotek for arkitekturhistorikere. Omvendt kunne Biblioteket i Udstillingsbygningen nu med god samvittighed fokusere på, hvad der fra da blev stadfæstet som dets centrale områder..

Dette skarpe fokus havde for Akademibiblioteket den fordel, at det siden 1930erne har kunnet lægge sig efter en rent kunst- og arkitekturhistorisk accessionspolitik, der har gjort det til det største af sin art i Skandinavien.

Online formidling af samlingerne

Som alle andre biblioteker har IT-revolutionen siden 1970erne stillet Biblioteket over for en række strategiske valg. En svag økonomi - biblioteket fik først i 1996 status som selvstændig statsinstitution med eget budget - gjorde det i første omgang kun muligt at tilslutte sig Det Kongelige Biblioteks netværk, hvortil man i en delbase inddatere-

de accessionen fra 1990-1998. Hermed tog man et vigtigt skridt ind i den nye virkelighed; og til alt held var det et skridt, der bortvalgte særløsninger til fordel for samarbejde inden for et system som Det Kongelige Biblioteks med relevant professionel backup og en i forvejen bred brugergrænseflade.

Med selvstændigheden i 1996 samt udarbejdelsen af en resultatkontrakt i 1999 skabtes det økonomiske og strategiske grundlag så endelig for en mere langsigtet indsats, der i første omgang bevidst tog sigte på at gøre alle relevante registreringer og bibliografiske data tilgængelige via internettet.

I Biblioteket var der opbygget to typer indgange til fagområdet og samlingerne, 1) den bibliografiske og 2) seddelkatalogerne.

For at tage den *bibliografiske* først har den sit udgangspunkt i bibliotekaren Philip Weilbachs indsats, dels med forarbejderne til hans navnkundige leksikon, der nu sammen med efterfølgernes materialer indgår i et arkiv, som fra 2003 kan konsulteres på Biblioteket, dels med selve kunstner- og arkitektleksikonet, der i hans egen levetid nåede at udkomme to gange. Denne samleraktivitet fik mange paralleller i Bibliotekets egne samlinger, hvor der gennem tilknytningen til Kunstakademiet og takket være en målbevidst indsats med tiden er blevet etableret meget omfattende dokumentariske samlinger om danske billedkunstnere og arkitekter. Småtryk og monografier, fotos og udstillingskataloger, tegninger og manuskripter - mængden af emner er med tiden blevet meget stor.

I 1920'erne blev disse samlinger lagt til grund for udarbejdelsen af *Dansk Kunsthistorisk Bibliografi* fra 1935. Dette standardværk, der blev udgivet af kunsthistorikeren Merete Bodelsen (1907-1986) i samarbejde med Peter Johansens efterfølger Aage Marcus (1888-1985), bygger i vid udstrækning på Bibliotekets egne samlinger, men er i sit anlæg nationalbibliografisk, med inddragelse af i princippet alt relevant trykt materiale til og med 1933. Arbejdet fortsattes under Marcus' efterfølger Henrik Bramsen (1908-2002) med tidligere souschef Emma Salling som mangeårig energisk

tovholder, hvilket for det første resulterede i et seddelkartotek dækkende perioden 1933-1970, for det andet i trykte udgaver dækkende perioden 1971-1980 og for det tredje i en database dækkende perioden 1981-1999.

Da Biblioteket i forbindelse med udarbejdelsen af sin første resultataftale med Kulturministeriet skulle opstille en strategi for fremtidens online betjening af brugerne, var en online-version af Bibliografien naturligt nok et af de højt prioriterede områder. For fagområdets nationale forskningsbibliotek lå der her en opgave, som det var vigtigt at give en tidssvarende og samlet løsning, så oplysninger ikke fortsat skulle søges lokalt, i tre forskellige og inkompatible systemer.

Nu fem år efter er opgaven gennemført, således at *Bibliografi over dansk Kunst* på www.kunstbib.dk kan konsulteres for perioden fra i dag og tilbage til 1933. For værker og artikler trykt før dette år må Bodelsens og Marcus' klassiske fagbibliografi indtil videre fortsat tjene som hovedindgang; men i 2004 bliver også dens poster indført i basen, således at hele fagområdets bibliografi - fra slutningen af 1600-tallet til i dag - vil kunne søges online.

Hvad der i 1870'erne begyndte på (stadigt bevarede) sedler som et enmandsprojekt, er på denne måde mere end 130 år efter fortsat kørende, men nu i et format, der ikke kun løbende opdateres, men som umiddelbart er tilgængeligt for brugere i hele landet.

Med hensyn til Bibliotekets *seddelkataloger* afspejlede de, da man i 1999 skulle opstille en strategi for overgangen til IT-alderen, en række forhold, der var betingede af institutionens lidt kringledede historie og emnernes karakter.

Først historien: Hvad der i 1754 oprettedes som ét Bibliotek, fik - for nu at gøre en lang historie kort - siden tilknyttet særsamlinger, der fra henholdsvis 1917 og 1924 overtog ansvaret, på den ene side for Bibliotekets fotografier og udstillingskataloger, på den anden for dets samling af arkitekturtegninger. Disse særsamlingers vækst og i betydeligt omfang selvstændige historie skal ikke resumeres her. Hvad der tæller er, at de fortsat er dele af Biblioteket. Men som det var at vente, har hver af disse

samlinger siden 1920'erne opbygget egne systemer, med deres helt egen systematik. Dette var til dels (men ikke kun) begrundet i samlingernes historie og emnernes forskellighed: bøger og arkitekturtegninger er svære at håndtere i samme seddelkartotek - men i alle institutioner har afdelinger også en tilbøjelighed til at udvikle en egen kultur, med helt egne ambitioner og målsætninger.

For Bibliotekets online strategi var det på den ene side vigtigt at tilgodese denne kulturhistoriske vigtige forskellighed. Gennem traditioner fastholdes et fond af viden og erfaringer, der ofte hjælper til at give indsamlingen konsistens og målbevidsthed. Og når samlingerne udviklede sig, som de gjorde, skyldtes det ikke kun forskellige materiale- og brugergrupper, men også en række visionære medarbejdere såsom fotografisamlingens Mario Krohn (1881-1922) og Viggo Thorlacius-Ussing (1891-1972) og arkitekturhistorikerne Knud Mil-lech (1890-1980), Lisbet Balslev Jørgensen (1928-2002) og Hakon Lund, der fra 1977-98 også var chef for Biblioteket.

I et moderne, IT-baseret bibliotekslandskab, som nu ikke længere fortrinsvis sigtede på lokale, men på nationale brugergrupper, var det imidlertid på den anden side magtpåliggende for det første at skabe så stor online adgang som muligt og for det andet at åbne op for muligheden for tværgående søgninger i institutionens, trods alle forskelligheder, dog meget ens materialer. Når alt kommer til alt, handler det hele jo trods alt om kunst og arkitektur. Med en sådan åben strategi kunne det dels tilgodeses, at nogle lånere og brugere præcis ved, hvad de søger (bøger, og kun bøger - fotos, og kun fotos - eller tegninger, og kun tegninger), dels at andre bliver glædeligt overraskede over her at stå over for en institution, der både har *bøger* om Arne Jacobsen, *modeller* af hans bygninger og *tegninger* til hans bygninger. Eller fra billedkunstens verden *bøger* og *arkivalier* om og *tegninger* af Nicolai Abildgaard og hertil materiale om hans oeuvre såsom *fotos* og *udstillingskataloger*.

Et gammelt ord siger, at når man vil spise en elefant, må man begynde i den ene ende. Bibliotekets budget- og udlånmæssigt tungeste samlinger er bøgerne og tidsskrifterne, og det var derfor her, der blev startet. Et par tal kan illustrere udviklin-

gen: I 1999 var under 10 % af bogsamlingen elektronisk søgbar. I 2003 er i princippet 100 % - gennem en retrokonvertering - indlagt i bog- og tidsskriftsbasen. I 1999 kunne intet materiale bestilles elektronisk. Næsten alle lån skete personligt på basis af sedler, hvilket selvsagt var besværligt for alle parter, lånere såvel som bibliotek. I primo 2004 kan alt anskaffet efter ca. 1880 - og inden for visse grupper også tidligere - bestilles, forlænges og reserveres elektronisk. Den nye service gav fra 2002 til 2003 en stigning i udlånet på 72%.

Via Dan.Bib har den nye tilgængelighed endvidere medført en glædelig stigning i det nationale udlån. En væsentlig del af den nationale kulturarv, hvad angår viden om kunst og arkitektur, har altså på denne måde fået en ny synlighed.

Hvad der p.t. pågår, er dels en revision af bogbasens data, idet mange af seddelkatalogens oplysninger enten var ufuldstændige eller direkte forkerte. Hertil kommer en betydelig mængde grundkatalogisering af materiale i fjernmagasinet, der aldrig kom - eller ikke længere er - med i seddelkatalogen. Sluttelig sker der med hensyn til emneord en opdatering af den ældre samlings bibliografiske poster på basis af den gamle systematiske seddelkatalog. Alt sammen arbejde, der vil gøre en kvalificeret søgning lettere og resultatet mere pålideligt.

Imens fortsætter arbejdet med en retrokonvertering af seddelkatalogerne. Nu gælder det registreringerne af Bibliotekets ca. 300.000 arkitekturtegninger samt Fotografisamlingens kunstnerlister med indgang til fotografier af og kataloger med værker af ca. 11.000 danske billedkunstnere. Begge skal både kunne søges som særsamlinger og under ét med bogsamlingen, således at Bibliotekets materialer om både det skriftlige og visuelle kan sidestilles for brugeren.

I 1810, da den senere kong Christian VIII udvirkede, at Kunstakademiets Bibliotek fik overdraget Nicolai Abildgaards store bogsamling, præciserede den kongelige velgører fyndigt, at det hele skete "til Gavn for ... Konsternes Dyrkere i Danmark". Det er i tråd med denne erklæring, når Biblioteket i disse år gør en ekstraordinær indsats med online registreringen af alle dets samlinger.

Bibliotekets ombygning

Sluttelig lidt om de fysiske rammer om aktiviteterne, som i skrivende stund undergår en fuldstændig forvandling. Bygningen genåbner som *Danmarks Kunstbibliotek* i foråret 2004, samtidig med 250 års jubilæet.

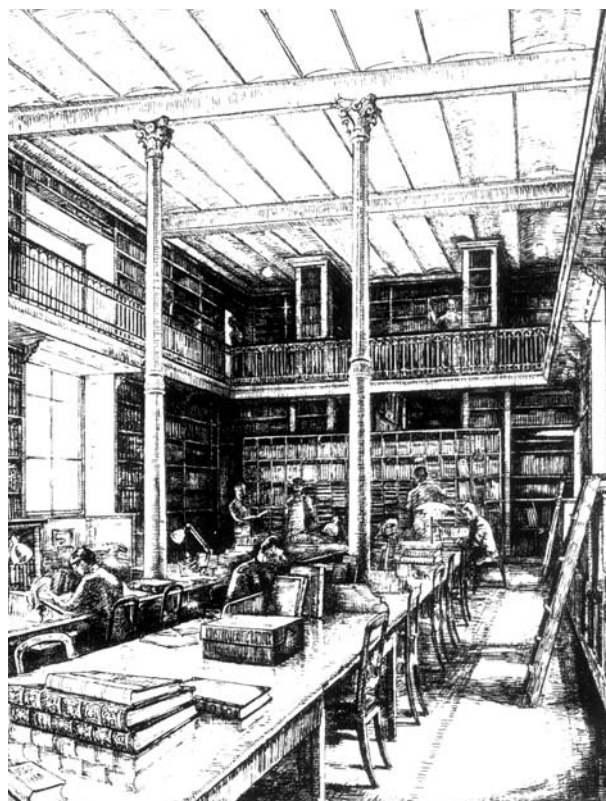
Og hvad vil der til den tid møde brugerne? Lad det være sagt med det samme, at der er tale om et meget pietetsfuldt indgreb, der ikke kun bygger på respekt for, men også - til manges overraskelse - har afdækket store, oprindelige kvaliteter. Sådan som en ombygning netop af et historisk kunstbibliotek gerne skal gøre.

Fjernelsen af senere indsatte, meget skæmmende reoler vil således lade den gamle læsesal fra 1883 (se illustration) genopstå, som den oprindeligt var, med galleri og ateliervinduer, støbejernssøjler og loftets fritliggende ståltragere - præcis som man i perioden indrettede biblioteker. Bortset fra mindre kosmetiske ændringer er læsesalen dog ikke omfattet af det nuværende projekt - men i en senere omgang fortjener også den et mere omfattende restaureringsløft, idet der faktisk er tale om det ældste danske biblioteksrum, der fortsat bruges af den institution og til det formål, for hvilket den blev bygget.

I resten af bygningen (som oprindeligt rummede Akademiets afstøbningsssamling og siden både freskoskole og ateliers, foredragssal, magasiner og biblioteksfunktioner) er der derimod sket en gennemgribende restaurering, der dels har genskabt bygningens oprindelige kvaliteter, dels har skaffet plads til et nyt og moderne udlån, 800 meter åbne hylder med fri adgang til hele accessionen fra 1985 og frem, et nyt nærmagasin og et fordoblet publikumsafsnit med pc- og litteratursøgningspladser. En mængde længe udsatte moderniseringer af praktiske forhold er nu endelig kommet på plads.

Der venter brugerne en ny rumoplevelse, når Biblioteket genåbnes. Den monumentale indgangshal, der i 1883 rummede Akademiets afstøbningsssamling, blev allerede i 1904 hårdhændet ombygget, således at den oprindeligt treskibede centralhals sideskibe blev adskilt fra hovedskibet. Hallens markante række af dobbeltstillede, klassicisti-

ske bueslag har lige siden da været muret til og dagslyset fra sideskibene næsten helt lukket ude. Resultatet var et mørkt, uoverskueligt og misproportioneret centralrum, der så til og med var svært at bruge som Bibliotek.

Læsesalen i Danmarks Kunstbibliotek. Biblioteket flyttede i 1883 ind i Charlottenborgs Udstillingsbygning, som var tegnet af arkitekterne Albert Jensen (bedst kendt for Magasin du Nord) og Ferdinand Meldahl (Frijsenborg og Marmorkirken). Bygningen var indrettet som et kulturhus med afstøbningsssamling, atelier og bibliotek i grundetagen og udstillingssale med ovenlys på hovedetagen. Biblioteket, der oprindeligt kun omfattede den nuværende læsesal, har fra 1904 til i dag gradvist overtaget mere end halvdelen af grundetagen. Endvidere har det i de senere år fået lokaler i en af sidefløjene på Charlottenborg til studiesamlinger om dansk arkitektur og billedkunst.

Alt dette er nu ændret. Dagslyset strømmer igen ind fra centralhallens sideskibe, og under de høje, rigt stukerede bueslag er der skabt et åbent og overskueligt, men samtidig visuelt overraskende rum omkring et moderne bibliotekshus' udadvendte funktioner - udlån og aflevering, åbne hyl-

der og informationssøgning. Det farverige, højvictorianske klinkegulv er genfremdraget og nænsomt restaureret i hele dets udstrækning - og hvor der var brug for nye fliser, er de skaffet fra den oprindelige leverandør i Stoke-on-Trent. Rummenes nye farvesætning bygger på den originale, som blev fremdraget af Nationalmuseets konservatorer.

Den genskabte centralhal omkranses af to administrative afsnit (det ene med nærmagasin med kompaktreoler), og fra centralhallen er der både nedgang til publikumsfaciliteter og genåbnet en direkte adgang til den gamle læsesal. På denne måde er det lykkedes ombygningen at kombinere det bedste af det nye med det mest værdifulde af det gamle.

Litteratur

For en samlet oversigt, med henvisninger til bibliografi og arkivalier, se P. Kragelund & C.M. Smidt, *Kunstakademiets Bibliotek bliver Danmarks Kunstbibliotek* i: E. Salling og A. Fuchs (red.), *Kunstakademiet 1754 - 2004 I* (Kbh. 2004).

Om Biblioteket, se også de relevante afsnit i F. Meldahl & P. Johansen, *Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1754-1904* (Kbh. 1904) og Aa. Marcus (red.), *Det kongelige Akademi for de skønne Kunster 1904-1954* (Kbh. 1954).

Om N.L. Høyen og Julius Lange og udviklingen af kunsthistorie som fagområde giver E.K. Sass, *Kunsthistorie* i: P.J. Jensen (red.), *Københavns Universitet* 11.4 (Kbh. 1979) s. 199-342 en oversigt.

H. Dam Christensen, H. Kolind & P. Nørgaard Larsen (red.), *Viljen til det menneskelige - tekster omkring Julius Lange* (Kbh. 1999) er vidtfavnende i tilgangen til Julius Lange, men har - tankevækkende nok - intet om hans indsats som bibliotekar.

Indledningskapitlerne i P. Kragelund, *Abildgaard - Kunstneren mellem oprørerne I-II* (Kbh. 1999) er et bibliotekshistorisk *case study*, med fokus på de bøger fra malerens samling, som i dag findes i Danmarks Kunstbibliotek.

G. With, "Da fotografiet kom til Danmark" i: *Verden set på ny. Fotografi og Malerkunst i Danmark 1840-1900* (Kbh. 2002) s. 9-23 belyser de tidlige kunsthistoriske billedkøb.

På Kunstakademiets Arkitektskoles Biblioteks hjemmeside gengives et interessant interview med Dan Fink fra 1933.